

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2023. № 1.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2023.1.2>

УДК 351.82

О. І. Пархоменко-Куцевіл,

д. держ. упр., професор, завідувач кафедри публічного управління та адміністрування, Університет Григорія Сковороди в Переяславі

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0758-346X>

О. А. Ковтун,

к. пед. н., доцент, проректор з міжнародних зв'язків та проектної діяльності, Університет Григорія Сковороди в Переяславі

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9516-8628>

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В СИСТЕМІ РЕФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

О. Parkhomenko-Kutsevil,

Doctor of Sciences in Public Administration, Professor, Head of the Department of Public Administration and Administration,

Hryhoriy Skovoroda University in Pereiaslav

О. Kovtun,

PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor,

Vice-Rector for International Relations and Project Activities,

Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav

MODERN ASPECTS OF ENVIRONMENTAL MANAGEMENT IN THE SYSTEM OF REFORMING PUBLIC ADMINISTRATION

У статті обґрунтовано, що найчастіше екологічне управління тією чи іншою мірою ототожнюється з поняттями «екологічний менеджмент», «управління навколишнім середовищем», «управління охороною навколишнього середовища», «управління природокористуванням та охороною навколишнього середовища», «управління екологічним (стійким) розвитком», «управління у сфері охорони навколишнього середовища», «управління якістю довкілля», «управлінню екологічною безпекою» тощо. Екологічне управління має розглядатися як організаційно-правова діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, спрямована на оптимізацію раціонального природокористування та на охорону довкілля. Крім того, в рамках управління повинні реалізовуватися управлінські функції.

На нашу думку, екологічне управління – система заходів, інструментів, механізмів органів публічного управління, спрямованих на раціональне управління, використання, відтворення, охорону від шкоди природних ресурсів та об'єктів, навколишнього середовища.

Обґрунтовано, що не можна обмежувати аналіз поняття «екологічне управління» лише національним рівнем, адже екологічні проблеми країн взаємовпливають, крім того, існують глобальні екологічні проблеми – зміна клімату, забруднення світового океану, загрози ядерних катастроф, які впливають на розвиток всього людства. Запропоновано поняття «міжнародне екологічне управління», тому що воно представляє каркас для глобального співробітництва, яке виражається в наступних процесах: формування глобального стійкого екологічного порядку денного; створення та підтримки міжнародних екологічних режимів; управління взаємопов'язаними та часто взаємодіючими між собою організаціями; активної розробки спеціальних інструментів, механізмів співробітництва, що дозволяють долати політичні та інституційні обмеження; розповсюдження керуючого впливу на всі рівні - від глобального до локального.

The article substantiates that most often ecological management to one degree or another is identified with the concepts of "ecological management", "environmental management", "environmental protection management", "environmental management and environmental protection management", "environmental (sustainable) development management" , "environmental

protection management", "environmental quality management", "environmental safety management", etc. Environmental management should be considered as an organizational and legal activity of state authorities and local self-government bodies, aimed at optimizing rational nature use and environmental protection. In addition, management functions should be implemented within the framework of management.

In our opinion, environmental management is a system of measures, tools, mechanisms of public administration bodies, aimed at rational management, use, reproduction, protection from damage of natural resources and objects, the environment.

The research substantiates that it is not possible to limit the analysis of the concept of "ecological management" only to the national level, because the environmental problems of countries are mutually influencing, in addition, there are global environmental problems - climate change, pollution of the world ocean, threats of nuclear disasters that affect the development of all mankind. The authors proposed the concept of "international environmental management", because it represents a framework for global cooperation, which is expressed in the following processes: formation of a global sustainable environmental agenda; creation and support of international environmental regimes; management of interconnected and often interacting organizations; active development of special tools, cooperation mechanisms that allow overcoming political and institutional limitations; distribution of managerial influence at all levels - from global to local.

Ключові слова: *публічне управління, екологічне управління, державна екологічна політика, охорона навколишнього середовища, раціональне використання природних ресурсів, міжнародне екологічне управління, глобальне екологічне управління.*

Keywords: *public management, environmental management, state environmental policy, environmental protection, rational use of natural resources, international environmental management, global environmental management.*

Постановка проблеми. Проблема формування концепції екологічного управління відноситься до другої половини ХХ століття. Саме з цього періоду люди стали повніше усвідомлювати негативні наслідки результатів

своєї діяльності у природі: забруднення атмосфери Землі, річок, озер, морів та навіть океанів; деградацію ґрунтового покриву, біогеоценозів, біоценозів, ландшафтів та інших екосистем природного світу, а також зникнення різних видів та популяцій рослин та тварин, порушення стійкості та рівноваги природних біосистем, біогеосистем, ландшафтів та інших природних утворень; недоцільного, нераціонального використання природних ресурсів та численних екосистем, які і призвели до порушення взаємодії природи та суспільства, екологічної кризи на нашій планеті. Ось чому останнім часом активізувалися соціально-економічні, політико-правові, етичні, соціально-психологічні, науково-екологічні, культурологічні, філософсько-методологічні та інші дослідження, пов'язані з необхідністю пояснення, розуміння та передбачення взаємодії людини та суспільства з природною реальністю. Цим і пояснюється сьогодення потреба у постановці та дослідження проблеми аналізу системи екологічного управління як основи реформування публічного управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питання екологічного управління, його окремих аспектів, принципів, завдань, функцій, основних засад екологічної політики, проблем розвитку екологічного управління аналізують більше науковців у галузі права, існують лише поодинокі дослідження у галузі публічного управління проблем екологічного управління через аналіз формування та реалізації державної екологічної політики. Так, зазначені проблеми аналізують: В. Андрейцев, В. Андронов, Г. Білявський, М. Бринчук, В. Бугас, Б. Буркинський, Д. Ветвицький, Л. Гетьман, А. Голіков, А. Голиченков, І. Драган, О. Заржицький, В. Керецман, В. Кравців, О. Куценко, О. Лазор, В. Лісничий, Н. Малиш, О. Мягченко, Н. Нижник, В. Попов, С. Романюк, В. Рехкал, В. Тертичка Є. Хлобистов, В. Шевчук та ін. Разом з тим, відсутні системні дослідження сучасних аспектів екологічного управління в системі реформування публічного управління.

Формулювання цілей досліджень (постановка завдання) – систематизація наукових підходів до поняття «екологічне управління» в системі реформування публічного управління та обґрунтування авторського визначення поняття «екологічне управління», аналіз сучасних аспектів екологічного управління в системі реформування публічного управління.

Виклад матеріалу.

Поняття екологічне зазнало деяких змін. Насамперед, необхідно зупинитися на тому, що в більшості сучасних еколого-правових дослідженнях, екологічне управління розглядається як управління в області використання та охорони навколишнього середовища. У цьому можна зазначити, що говорячи про раціональне використання природних ресурсів та їх охорону, треба виходити з того критерію, що вони «дві діалектично взаємопов'язані та взаємозумовлені категорії, оскільки в основі принципу раціонального використання природних ресурсів закладено ідею охорони навколишнього середовища» [1].

На сьогодні поняття «екологічне управління» передбачає дещо інше визначення, ніж поняття «охорона навколишнього середовища», «раціональне використання навколишнього середовища».

На думку Н. Салатюк, екологічне управління представляє собою процес розробки і реалізації стратегічних і тактичних рішень, спрямованих на раціональне використання та охорону навколишнього природного середовища підприємствами та державою. Мета екологічного управління – це зменшення шкідливого впливу виробництва на довкілля, ощадливе використання природних ресурсів та зменшення енергоіресурсомісткості одиниці продукції [2]. Екологічне управління – це формування управлінських, виробничих процесів відповідно до природозбереження.

На даний час поняття «екологічне управління» залежить від розгляду його авторами або як виключно державного екологічного управління, або як екологічного управління у сенсі, здійснюваному і органами місцевого самоврядування.

М. Бринчук визначає державне управління природокористуванням та охороною довкілля як сукупність здійснюваних уповноваженими державними органами дій, вкладених у виконання вимог екологічного законодавства [3].

А. Голіченков вважає синонімами екологічне управління, яке визначається: у широкому значенні як діяльність державних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, громадян та їх об'єднань з упорядкування (організації) охорони навколишнього природного середовища, використання та охорони природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки людини та інших об'єктів, що здійснюється на основі законодавства, відповідно до поставлених цілей та завдань); у вузькому розумінні як зазначена діяльність із упорядкування (організації) тільки охорони навколишнього природного середовища та організаційний механізм сфери охорони навколишнього природного середовища, охорони та сталого використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки людини та інших об'єктів [4].

На думку, В. Шевчук екологічне управління – це системна складова загальної системи управління, що має за мету здійснення екологічної політики й досягнення екологічних цілей та яка містить організаційну структуру, діяльність із планування, функціональні обов'язки, відповідальність, методології і методи, процедури та ресурси, а також професійно підготовлені кадри [5].

Натомість дослідники О. Величко та Д. Зеркалов аналізують екологічне управління як процес, що передбачає виявлення екологічних проблем, формулювання екологічної політики, вибір інструментів запровадження політики, трансформацію її в закони й регулятивні акти, а також примусове впровадження цих законів і регулятивних актів у дію [6].

С. Боголюбов аналізує екологічне управління як сукупність суспільних відносин, що виникають між керуючим суб'єктом і керованим суб'єктом з

приводу дотримання екологічного законодавства та обов'язкових екологічних вимог [7].

Екологічне управління полягає у здійсненні в галузі охорони навколишнього природного середовища функцій спостереження, дослідження, стратегічної екологічної оцінки, оцінки впливу на довкілля, контролю, прогнозування, програмування, інформування тощо [8].

Екологічне управління спрямоване на максимально ефективне досягнення цілей екологічної політики, воно базується, насамперед, на загальних принципах охорони навколишнього природного середовища [9].

Таким чином, часто науковці ототожнюють поняття «екологічне управління», «державне управління природокористуванням», «охорона довкілля», «раціональне використання довкілля» тощо.

Найчастіше екологічне управління тією чи іншою мірою ототожнюється з поняттями «екологічний менеджмент», «управління навколишнім середовищем», «управління охороною навколишнього середовища», «управління природокористуванням та охороною навколишнього середовища», «управління екологічним (стійким) розвитком», «управління у сфері охорони навколишнього середовища», «управління якістю довкілля», «управлінню екологічною безпекою» тощо.

Екологічне управління (управління в галузі використання та охорони природних об'єктів) має розглядатися як організаційно-правова діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, спрямована на оптимізацію раціонального природокористування та на охорону довкілля. Крім того, в рамках управління повинні реалізовуватися управлінські функції.

На нашу думку, екологічне управління – система заходів, інструментів, механізмів органів публічного управління, спрямованих на раціональне управління, використання, відтворення, охорону від шкоди природних ресурсів та об'єктів, навколишнього середовища.

Екологічне управління має стати пріоритетом у реформуванні системи публічного управління. Всі державно-управлінські рішення, нормативно-правові документи мають прийматися з урахуванням саме екологічної складової управління держави. На важливості екологічного управління звертають увагу закордонні вчені, численні міжнародні правові документи, адже глобальні екологічні проблеми такі як: забруднення середовища, глобальна зміна клімату, кислотні опади, руйнування озонового шару, спустелювання територій, продовольча криза, зниження біорізноманіття суттєво впливають на сталий економічний розвиток як окремих держав так і світу в цілому.

Тому проблема екологічного управління є важливою при реформуванні та трансформації моделі публічного управління.

Крім того, показник ефективності екологічного управління безпосередньо залежить від реалізації встановлених законодавством еколого-правових заходів, оскільки управління спрямоване на виконання екологічного законодавства, здійснення функцій пов'язане із здійсненням уповноваженими органами передбачених законодавством окремих заходів щодо природокористування та охорони навколишнього середовища.

До таких функцій уповноважених органів державної влади належать: підзаконна нормотворчість; створення системи органів управління у сфері взаємодії суспільства та природи; координація діяльності з управління природокористуванням та охороною навколишнього середовища; екологічне планування; екологічне нормування; екотехнічна регламентація; екологічна стандартизація; оцінка впливу передбаченої діяльності на довкілля; екологічна експертиза; екологічне ліцензування; екологічна сертифікація; екологічний аудит; екологічний моніторинг (спостереження за станом навколишнього середовища); облік стану та використання окремих природних об'єктів та навколишнього середовища в цілому, а також шкідливих впливів на природу; екологічне виховання та освіта; екологічний

контроль; вирішення в адміністративному порядку спорів про право природокористування та охорони навколишнього середовища тощо [10].

Таким чином, еколого-правові заходи у контексті публічного управління стають функціями управління, тобто основними напрямками діяльності органів виконавчої влади, а органи виконавчої влади не обирають самі, які управлінські функції вони мають здійснювати – ці функції визначено законом.

Екологічного управління ґрунтується на таких принципах: пріоритет екологічних вимог при здійсненні господарської та інших видів діяльності; гарантування безпечного стану навколишнього природного середовища; запобіжний (превентивний) характер природоохоронних заходів; екологізація виробництва; комплексність; науково обґрунтоване узгодження екологічних, економічних і соціальних інтересів суспільства; екологічне експертування; гласність і демократизм при прийнятті екологічно значимих рішень; науково обґрунтоване регулювання впливу на навколишнє природне середовище; безплатність загального і платність спеціального природокористування; стягнення платежів за погіршення якості навколишнього природного середовища; компенсаційність шкоди, завданої навколишньому середовищу; міжнародне співробітництво. Однак, поряд із зазначеними основними принципами можна виділити ряд спеціальних принципів, притаманних екологічному управлінню, з урахуванням завдань реалізації екологічної політики, національного і міжнародного законодавства, ефективності дії системи управління. Усі ці принципи між собою перехрещуються, утворюючи в сукупності органічне підґрунтя для існування системи екологічного управління [9].

На сьогодні не можна обмежувати аналіз поняття «екологічне управління» лише національним рівнем, адже екологічні проблеми країн взаємовпливають, крім того, існують глобальні екологічні проблеми – зміна клімату, забруднення світового океану, загрози ядерних катастроф, які впливають на розвиток всього людства. Тому в межах даного дослідження

проаналізуємо поняття «міжнародне екологічне управління», «глобальне екологічне управління», адже ці поняття часто ототожнюються.

У закордонній науковій літературі з приблизно однаковою частотою використовують два поняття – міжнародне екологічне управління («international environmental governance») та глобальне екологічне управління («global environmental governance»). Перший варіант використовується переважно в офіційних документах ООН для:

- позначення діяльності Організації у екологічну сферу;
- координації співробітництва, напрацювання політичних рекомендацій, проведення досліджень;
- забезпечення дотримання багатосторонніх договорів;
- інтеграції екологічних питань у національні стратегії розвитку за допомогою створення потенціалу та проектної діяльності організацій системи ООН [11].

Другий варіант має більш широке значення і демонструє підхід до управління навколишнім середовищем на основі широкого кола акторів, який поки що не має організаційних рамок (а ООН є одним із елементів). Таким чином, розмежування глобального та міжнародного рівнів управління ставить за мету показати різноманіття суб'єктів управління, які можуть діяти незалежно від держав та міжурядових організацій. У найзагальнішому вигляді глобальне екологічне управління у науковій літературі розуміється як сукупність організацій, політичних інструментів, фінансових механізмів, правил, процедур та норм, які регулюють на міжнародному рівні відносини у сфері глобального довкілля [11].

Однак сам той факт, що у світі величезна кількість організацій, які займаються екологічними питаннями, не означає, що це і є міжнародне управління. Управління має на увазі існування організуючої основи – набору взаємопов'язаних між собою структур та організацій, у межах яких виробляються загальні узгоджені норми та правила. У сучасному світі такою основою служить Організація Об'єднаних Націй, яка є найбільшим

міжурядовим форумом. Недержавні учасники більшою мірою орієнтуються на співробітництво та партнерство з існуючими структурами ООН, ніж створюють свої власні, хоча, звісно, є і винятки.

На сьогодні доцільно використовувати поняття «міжнародне екологічне управління», тому що воно представляє каркас для глобального співробітництва, яке виражається в наступних процесах:

- формування глобального стійкого екологічного порядку денного;
- формування дієвих механізмів захисту навколишнього середовища;
- здійснення системний форсайт-досліджень глобальних проблем в межах всієї планети;
- створення та підтримки міжнародних екологічних режимів;
- управління взаємопов'язаними та взаємодіючими між собою міжнародними організаціями, які займаються питаннями екологічного управління;
- активної розробки спеціальних інструментів, механізмів, методів співробітництва, що дозволяють долати політичні та інституційні обмеження;
- розповсюдження системи екологічного управління на всі рівні – від глобального до локального.

Основою міжнародного екологічного управління є системна та послідовна міжнародна екологічна політика. Міжнародна екологічна політика стрімко стає самостійною сферою світової політики, що нерідко породжує нові тренди глобального розвитку. Міжнародне екологічне управління є процес, під час якого формується та реалізується екологічна політика. Ефективна глобальна екологічна політика можливо завдяки вже сформованому глобальному екологічному порядку денному, створеним міжнародним природоохоронним режимам. Вони розповсюджують на національних та локальних рівнях єдині принципи, правила та стандарти екологічного поведінки. У зв'язку з цим не можна не відзначити і активність певного кола міжнародних організацій, що піднімають на якісно інший

рівень зміст міжнародне екологічне управління. З огляду на цілу низку причин система міжнародного екологічного управління сьогодні надзвичайно фрагментарна. Завдання охорони довкілля все важче вирішувати окремо один від одного та від завдань економічного та соціального розвитку. Існуюча інституційна складність призводить до цілого комплексу проблем, починаючи з координаційного дефіциту та закінчуючи недостатнім фінансуванням. Крім того, світова економічна та політична системи, як і раніше, функціонують так, ніби ресурси Землі невичерпні, а здатність екосистем поглинати забруднення безмежне. Тому ефективна екологічна політика не просто можлива, вона потрібна, особливо в межах міжнародного та глобального співробітництва.

У зарубіжній практиці екологічне управління здійснюється, як правило, в рамках існуючих державних структур і іноді для виконання природоохоронних функцій у них створювалися спеціалізовані підрозділи. Наприклад, у США тривалий час функції управління охороною вод та атмосферного повітря виконалися Міністерством охорони здоров'я; у Японії природоохоронні функції виконувались Міністерством зовнішньої торгівлі та промисловості та Міністерство будівництва.

У Німеччині екологічне управління переважно належить до компетенції Земель. На федеральному рівні управлінням у сфері охорони навколишнього середовища займається Міністерство з охорони навколишнього середовища, захисту природи та радіаційної безпеки, яке наділене в основному управлінськими функціями (планування та комунікація екологічної політики, підготовка законів та норм з управління) та не має виконавчих функцій у тому сенсі, що воно не несе відповідальності за пряме виконання екологічного законодавства [12]. Даному Міністерству підпорядковані: Екологічна федеральна служба (виконує, перш за все, функцію підтримки роботи Міністерства та надання наукової експертизи, здійснює збір, обробку та підготовку екологічних даних, а також екологічна освіта); Федеральна служба захисту природи (здійснює охорону природи та ландшафтів);

Федеральна служба з захист від радіаційного впливу (здійснює управлінські функції в галузі використання атомної енергії, а також відповідальна за державне зберігання ядерних матеріалів та радіоактивних речовин) [12].

У багатьох зарубіжних країнах нині вже склалося розуміння того, що економічний розвиток має піти іншим шляхом через збереження та дбайливе ставлення до навколишнього середовища. У відповідність до рекомендацій конференцій ООН з навколишнього середовища та розвитку (Ріо-де-Жанейро; Йоганнесбург), основними критеріями оцінки прогресу у переході до сталого розвитку у сфері збереження навколишнього середовища та використання природних ресурсів поряд із заходами щодо подолання негативних тенденцій, створенням сучасних технологій, науково-методичного забезпечення та масштабами позитивних результатів може бути створення умов сталого природокористування, що включають наявність адекватної нормативно-правової бази та наявність єдності цілей та волі у діях органів державної влади, бізнесу та суспільства у досягненні завдань сталого розвитку. Таким чином, необхідно знайти оптимальне поєднання в діяльності інститутів громадянського суспільства та державних структур у сфері охорони навколишнього середовища.

Висновки. У статті здійснений аналіз наукових підходів до поняття «екологічне управління» та запропоновано використовувати цю дефініцію як стале поняття. Зауважено на важливості розвитку екологічного управління в реформуванні системи публічного управління. Зазначено, що світовий досвід демонструє різні підходи до здійснення екологічного управління, разом з тим, існує єдина мета екологічного управління – збереження та дбайливе ставлення до навколишнього середовища, формування глобального екологічного управління та здійснення всебічного міжнародної співпраці у галузі екології.

У перспективі подальших розвідок передбачається проаналізувати сучасні засади формування екологічного управління в країнах ЄС.

Література

1. Шемшученко Ю. С. Организационно-правовые вопросы охраны окружающей среды в СССР. Киев, 1976. С. 22 – 23.
2. Салатюк Н.М. Екологічне управління як складова системного підходу до управління підприємством. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5331/1/9.pdf>
3. Бринчук М. М. Государственное управление как экологическая категория // Экологическое право. 2006. № 1.
4. Голиченков А. К. Эколого-правовой словарь. *Экологическое право*. 2005. № 1, 4.
5. Шевчук В.Я., Саталкін Ю.М., Білявський Г.О. Екологічне управління: Підручник. К.: Либідь, 2004. 432 с.
6. Величко О.М., Зеркалов Д.В. Екологічне управління: навч. посіб. К.: Наук. світ, 2001. 193 с.
7. Боголюбов С.А., Кичигин Н.В., Сиваков Д.О. Экологическое право: конспект лекций. М.: Проспект, 2010. 224 с.
8. Чумаченко І. Є. Правові засади екологічного управління за участю громадськості. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 18 травня 2018 р.) У 2-х т. Т. 1 / відп. ред. Г. О. Ульянова*. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 547-550.
9. Іванков Р. Ш. Врахування принципів екологічного управління в процесі кодифікації екологічного законодавства України. *Економіка та держава*. 2012. № 7. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/7_2012/32.pdf.
10. Бринчук М. М. Исполнительная власть и охрана природы. *Экологическое право*. 2001. № 2. С. 24.
11. Adil Najam, Mihaela Papa, Nadaa Taiyab Global Environmental Governance: A Reform Agenda / Global Environmental Governance: A Reform Agenda. International Institute for Sustainable Development, 2006.

12. Гейт Н. А. Зарубежный опыт организации управления охраной окружающей среды. *Право и современные государства*. 2012. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zarubezhnyy-opyt-organizatsii-upravleniya-okhranoy-okruzhayushey-sredy>.

References

1. Shemshuchenko, Yu. S. (1976), *Orhanyzatsyonno-pravovye voprosy okhrany okruzhaiushchei sredy v SSSR* [Organizational and legal issues of environmental protection in the USSR], Kyiv, Ukraine.
2. Salatiuk, N.M. (2012), “Ecological management as a warehouse of the system approach to management of the enterprise”, available at: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5331/1/9.pdf> (Accessed 29 dec. 2022).
3. Brynchuk, M. M. (2006), “Public administration as an environmental and legal category”, *Ekolohycheskoe pravo*, vol. 1, pp. 47-50.
4. Holychenkov, A. K. (2005), “Ecological and legal dictionary”, *Ekolohycheskoe pravo*, vol. 1, 4.
5. Shevchuk, V.Ia. and Satalkin, Yu.M. and Biliavskyi, H.O. (2004), *Ekolohichne upravlinnia* [Ecological management], Lybid, Kyiv, Ukraine.
6. Velychko, O.M. and Zerkalov, D.V. (2001), *Ekolohichne upravlinnia* [Ecological management], Nauk. svit, Kyiv, Ukraine.
7. Boholiubov, S.A. and Kychyhyn, N.V. and Syvakov, D.O. (2010), *Ekolohycheskoe pravo* [Environmental law], Prospekt, Moscow, Russia.
8. Chumachenko, I. Ye. (2018), “Legal ambush of environmental management for the participation of the community”, *Pravovi ta instytutsiini mekhanizmy zabezpechennia rozvytku Ukrainy v umovakh yevropeiskoi intehtratsii. Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsija* [Legal and institutional mechanisms for ensuring the development of Ukraine in the minds of European integration. International Scientific and Practical Conference], Vydavnychiy dim «Helvetyka», Odesa, Ukraine, pp. 547-550.

9. Ivankov, R. Sh. (2012), "Taking into account the principles of environmental management in the process of codification of environmental legislation of Ukraine", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 7, available at: http://www.economy.in.ua/pdf/7_2012/32.pdf (Accessed 29 dec. 2022).

10. Brynchuk, M. M. (2001), "Executive power and nature conservation", *Ekolohycheskoe pravo*, vol. 2, p. 24.

11. Adil, Najam and Mihaela, Papa and Nadaa, Taiyab (2006), *Global Environmental Governance: A Reform Agenda / Global Environmental Governance: A Reform Agenda*, International Institute for Sustainable Development, Winnipeg, Canada.

12. Heit, N. A. (2012), "Foreign experience in the organization of environmental protection management", *Pravo y sovremennye hosudarstva*, vol. 2, available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/zarubezhnyy-opyt-organizatsii-upravleniya-ohranoy-okruzhayushey-sredy> (Accessed 29 dec. 2022).

Стаття надійшла до редакції 12.01.2023 р.